

Призив за
хармонизирани
правила и
инструменти за
съдебна етика и
професионално
поведение в
Европейския
съюз

*Утопия
срещу
статукво*

A photograph of three people (two men and one woman) leaning against the trunk of a large, leafy tree in a forest. The woman is in the center, wearing a pink blazer and dark pants. The man on the left is wearing a light blue shirt and jeans. The man on the right is wearing a dark suit jacket and grey pants. They are all looking upwards. The background is a dense forest with green foliage.

Отбор на НИП, България:
Калина Станчева – младши съдия
Радослав Ангелов – Младши съдия
Георги Коджаниколов – младши прокурор

Юни 2022

СЪДЪРЖАНИЕ

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	3
ВЪВЕДЕНИЕ	4
I. ИЗТОЧНИЦИ НА ЕПП В ЕС И РЕЗУЛТАТИ ОТ НАШИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ	6
II. НОВИ КОНЦЕПЦИИ, ОТНОСИМИ КЪМ ЕПП И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА СЪОТВЕТСТВАЩИ ПРАВИЛА	9
1. Концепцията за етичните измерения на трансграничното взаимно доверие	9
2. Концепцията за съзнателен избор на човешко-магистратско електронно присъствие, при въздържане от увреждане на образа на правосъдието	12
2.1. Относими, дискутирани до момента, въпроси.....	12
2.2. Електронни предизвикателства извън обхвата на съществуващите препоръки.....	14
3. Концепцията за правилно отношение към въпроси на интегритета на съдебната система, основани на пола	16
3.1. Сексуалното изнудване (Sextortion)	17
3.2. Сексуален тормоз.....	18
4. Концепцията за преодоляване на „смразяващия ефект“ и последиците за магистратите, които се осмеляват да „изсвирят“ в съдебната система	20
5. Концепция за прилагането на технологии, изкуствен интелект и дигитализация на правосъдието, синхронизирани с общите принципи, основните права и стандартите за качество .	23
5.1. Плюсове	23
5.2. Минуси	24
6. Концепцията за емоционална интелигентност, фокусирана върху съдебната емпатия	26
6.1. За и против емпатията	26
6.2. Съдебна емпатия.....	28
III. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ	30

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

СЕЕЛІ – Правна инициатива за Централна и Източна Европа

СЕРЕЈ – Европейската комисия за ефикасност на правосъдието

СЕРОL – Агенция на ЕС за разработване, прилагане и координиране на обучение за служителите на органите за правоприлагане,

FRA – Агенция за основните права в ЕС

UNODC – Служба по наркотици и престъпност към ООН

UPC – Единния патентен съд

ЕВРОЮОСТ – Агенция на Европейския съюз за сътрудничество в областта на наказателното правосъдие

ЕК – Европейска комисия

ЕМСС – Европейската мрежа на съдебните съвети

ЕПП – Етика и професионално поведение

ЕС – Европейския съюз

ЕСПЧ – Европейския съд по правата на човека

ИИ – Изкуствения интелект

ООН – Организация на обединените нации

ОССЕ – Организация за сугирност и сътрудничество в Европа

СЕ – Съвет на Европа

СЕС – Съда на Европейския съюз

СОИС – Световната организация за интелектуална собственост

ВЪВЕДЕНИЕ

Още от класическите времена на Академията на Платон в Атина, чинарът е известен като символ на истината и целостта. Сложните идеи на Платон относно божествената и земна власт над човечеството всъщност ни напомнят за изключителните спорните въпроси, пред които е изправено съвременното общество. Под такъв чинар са били обсъждани очертанията на понятието за правосъдие, както и необходимите лични качества на онези, които са избрани да отговорят на най-високите изисквания за справедливост. Тази дискусия бележи началото и продължаващите усилия за разработване на стандарти за Етика и Професионално поведение (ЕПП) в областта на правосъдието — усилие, което е от основно значение за обществата на Свободния свят.

Важен крайъгълен камък в това усилие са шестте ръководни принципа, формулирани в южния индийски град Бангалор от практики от цвят свят, които оформят система от препоръки, приети като универсални. Като цяло тези принципи са необвързващи, а държавите имат автономията да решат дали да ги прилагат или не, в зависимост от националните си традиции и морални ценности. Поради различните подходи на държавите и съдебните органи, различните тълкувания на принципите от Бангалор и техния коментар, са създадени различни изисквания за магистратите — т.е. съдии, прокурори, съдии-следователи и следователи. Това води до статуквото — несигурност в поведението на практикуващите юристи и нестабилност в съдебния процес. А също така лишава обществата от ясни стандарти, чрез които да оценяват ЕПП на своите магистрати.

Можем ли да считаме като утопия идеята за лесно преодоляване на трудностите, установени на глобално ниво от Европейския съюз (ЕС). Споделените ценности, върху които е основан ЕС, не са изрично изразени в Договорите, но несъмнено представляват стандартите, признати от гражданите на ЕС, например зачитането на основните права, демокрацията и върховенство на закона. Въпреки, че държавите членки имат различни правни системи и традиции, основното значение на върховенство на закона е едно и също в целия ЕС и то не е просто понятие, а следва да бъде реалност. На равнище ЕС върховенството на закона се наблюдава от Европейската комисия (ЕК), която стриктно следва областите, свързани с ЕПП: нормативната рамка за интегритета на магистратите;

кодекси на ЕПП и обучението по етика; инициативи за утвърждаване на интегритета; мерки за отговор на обвинения за нарушения на съдебната етика, дисциплинарни нарушения или корупция в съдебната система; реформи за утвърждаване на гаранциите за съдебна независимост в дисциплинарните производства; реформи за отговорността и защитата на магистратите и по-широка реформа на дисциплинарния режим с цел подобряване на независимостта на съдебната власт и др. От гледна точка на ЕС, пространството на свобода, сигурност и правосъдие се нуждае от стратегия, измерване и насърчаване на качеството на правосъдието, вкл. еднакво разбиране за независимост, безпристрастност, почтеност, придържане към стандартите за професионална етика, показатели за цялостно присъствие на съдебната власт.

Сега, във време на необикновена световна криза, повече от всякога съдебните органи на ЕС трябва да се обединят, за да защитават общите ценности, да контролират зачитането на тяхната роля и позиция в обществото, да споделят разработки и най-добри практики. Проучихме правилата в националните кодекси за ЕПП на 27-те държави членки на ЕС, в светлината на новите предизвикателства, пред които са изправени магистратите днес. Въз основа на нашите констатации считаме, че е възможно да започне дискусия относно хармонизирането на правилата на Съдебна етика и професионално поведение в ЕС. За нас това е по-скоро осъществим проект, отколкото неосъществима утопия. С цел да придадем духа на ЕС на общопризнатите 6 принципа от Бангалор, ние използвахме иновативни подходи за постигане на допълнителен набор от 6 актуални концепции, свързани със стандартите за ЕПП на магистратите. Предлагаме също така електронни инструменти, които могат да бъдат разглеждани, разработвани и непрекъснато усъвършенствани от магистрати, органи и граждани в целия ЕС.

I. ИЗТОЧНИЦИ НА ЕПП В ЕС И РЕЗУЛТАТИ ОТ НАШИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Бангалорските принципа са: независимост, безпристрастност, интегритет, благоприличие, равенство, компетентност и старание. Като универсална система, те следва да се разглеждат заедно с Европейските насоки за етика и поведение на прокурорите¹, Препоръка R (2010) 12². Лондонската декларация на Европейската мрежа на съдебните съвети (ЕМСС) през 2010 г. и част I от доклада „Съдебната етика — принципи, ценности и качества“, формират минималните стандарти по една декларация за съдебна етика и са необходими предпоставки за такива насоки, а именно: независимост, интегритет, безпристрастност, съдържаност и лична преценка, старание, уважение и способност за изслушване, равно третиране, компетентност и прозрачност. Всеобщият кодекс за съдебна етика от Болоня - Милано (2015 г.) поема отговорността за включването и актуализирането на всички предишни международни и национални кодекси и осигурява класическо и съвременно регулиране, включително относно социални медии, участие в блогове, визитни картички на съдии и др. Съществуват разпоредби за ЕПП в Хартите за съдиите, становищата на Консултативните съвети на европейските съдии и прокурори. Актуалната практика на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) и Съда на Европейския съюз (СЕС) обхваща различни проекции на ЕПП. Основните принципи на върховенството на закона, общи за всички държави членки на ЕС — законност, правна сигурност, забрана на произволното упражняване на изпълнителна власт, ефективна съдебна защита от независими и безпристрастни съдилища, зачитащи изцяло основните права, разделението на властите, постоянно подчиняване на всички публични органи на установените закони и процедури, както и равенство пред закона, са залегнали в националните конституции и по този начин добавят стойност към ЕПП. Във връзка с тенденциите в съдебните системи на ЕС, докладите на ЕМСС (по отношение на членуващите 19 държави от ЕС и Обединеното кралство) отчитат странни резултати и за периода 2019—2021 г. показват постоянно намаление с 20 % на средното ниво на „Спазване на етични стандарти“ в сравнение с показателя „Кодекс за съдебната етика“.

¹ „Насоките от Будапеща“, приети от Конференцията на генералните прокурори на Европа на 31 май 2005 г.

² Съдии: Независимост, ефикасност и отговорности, Препоръка CM/Rec (2010) 12, приета от Комитета на министрите на Съвета на Европа на 17 ноември 2010 г., и обяснителен меморандум.

Следователно, доказано е, че наличието на кодекси на етично поведение не означава стриктното им изпълнение.

Нашето наблюдение върху кодексите за ЕПП на държавите членки на ЕС открива, че няма ясни критерии за измерване на ЕПП, тъй като понятията имат различно разбиране от различните съдебни системи и органи. Местните ръководства за съдебна етика са изцяло повлияни от културните и правните традиции на държавите, поради което поставят под въпрос гаранциите за статута на съдебната власт и независимостта на съдиите. Освен това, те са написани от различни представители на съдебната власт, например национален съдебен съвет, ръководство на съда, сдружения на съдии, прокурори или асоциации, съдебни конференции или общи събрания на съдии и др. Както може да се очаква, съдържанието се различава по отношение на подход, елементи, дори основни приоритети.

За целите на настоящото проучване е създаден Атлас на източниците на съдебна етика на 27-те държави членки на ЕС. Проучването съобрази и етичните кодекси на Турция, Швейцария, както и на Единния патентен съд (UPC). Нашето изследване обхваща следните параметри: източник³, дата на приемане, приети ли са различни разпоредби за съдии и прокурори, дали всички принципи от Бангалор са били включени в кодекса, и различаващи се правила, вследствие на актуалното обществено развитие и промени. Установихме, че по-голямата част⁴ от държавите членки на ЕС са въвели принципи, насоки и препоръки за ЕПП след акта от Бангалор (2002 г.), а най-нов е кодексът на Ирландия, приет през февруари 2022 г. Поведението на магистратите следва да съответства на високи етични стандарти в три основни насоки — отговорности в личния живот; отговорности при изпълнение на функцията; задължения, свързани с професията. Няма съществени разлики между правилата за ЕПП за прокурори и съдии. Самостоятелни правила за дейността на прокурорите съществуват поради разделението на властите в съответните държави и особените изисквания към прокурорите, произтичащи от обвинителната им дейност. По силата на насоките за ЕПП и от двете групи професионалисти се изисква да бъдат независими, безпристрастни и адекватно да участват

³ Източникът може да варира от едно от следните: кодекси, правила, принципи, декларация, насоки и т.н.

⁴ Словения прие етични правила през 1997 г., Словакия — през 2001 г.

в правораздаването⁵. Утвърждаването на върховенството на закона, изисквано от институциите на ЕС, и нарастващата практика на СЕС относно независимостта на прокурорите, разкриват необходимост от по-нататъшно развитие на правилата по ЕПП. По-нататък следва да се отбележи, че в процеса на въвеждане на принципите от Бангалор в някои държави членки те са директно включени⁶, докато в други са изцяло или частично представени по съдържание и смисъл⁷. По своя преценка някои държави са установили допълнителни стандарти за ЕПП: правила за магистрати на ръководни длъжности, като например председатели на съдилища⁸; задължения за правораздаване в разумен срок⁹ и справедливо разпределение на задачите¹⁰; изисквания за дейност без излишни разходи¹¹; неюридически умения като: мъдрост, лоялност, човечност, смелост, сериозност, благоразумие, умения за слушане, комуникативност, работоспособност и отвореност към новото, толерантност, точност, учтивост, услужливост¹²; определени като допълнителни ценности на магистрата са работа в екип, език и комуникация в социалните медии, поведение извън работа¹³; предвидени са още, съдействие на специален орган, отдел или висшестоящ при възникване на етичен проблем¹⁴; съдебна приемственост¹⁵; преразглеждане на етичните правила в определен срок¹⁶ и т.н.

С оглед изложеното, можем да обобщим, че държавите членки се стремят да се придържат към принципите от Бангалор, но все още съществува несъответствие, припокриване и непропорционално уреждане на ЕПП. Поради наличието на несъгласуваност в регулирането на ЕПП, по отношение на магистрати, прилагачи едно и също право на ЕС, можем да очакваме различни последици, включително и различни дисциплинарни мерки. Ето защо, обосновано се явява хармонизирането и установяването на стандарти на ЕС относно ЕПП. Класическите фундаментални принципи, ценности и

⁵ В Белгия етичните кодекси са изготвени за съдиите, но има норми, в които се указва, че повечето от принципите са напълно приложими за прокурорите.

⁶ Белгия, Германия, Франция и др.

⁷ Австрия, Гърция, Швеция, Полша и др.

⁸ Унгария, Франция, Германия и др.

⁹ Малта, Германия, Франция и др.

¹⁰ Франция, Словения, Испания, Словакия и др.

¹¹ Дания, Полша, Германия, Финландия, Италия и Словакия и др.

¹² Белгия, Литва, Унгария, Латвия, Люксембург и др.

¹³ Финландия, Италия, Дания, Испания, Латвия, Унгария и др.

¹⁴ Люксембург, Естония, Малта, Унгария, Полша, Ирландия и др.

¹⁵ Франция.

¹⁶ Франция, Ирландия.

качества следва да бъдат подложени на прецизна промяна заедно с включването на новите изводи и понятия. Вярваме, че единни стандарти за ЕПП не само ще облекчат несигурността в областта на етиката, но и ще спомогнат за по-нататъшното укрепване на върховенството на закона.

II. НОВИ КОНЦЕПЦИИ, ОТНОСИМИ КЪМ ЕПП И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА СЪОТВЕТСТВАЩИ ПРАВИЛА

Нашето изследване показва, че няма ясна регулация по редица актуални въпроси, които изискват магистратите да вземат решения в областта на ЕПП, каквито са: взаимното доверие; електронното присъствие; подаването на сигнали за нередности и „смразяващият ефект“; въпроси на интегритета, свързани с половете; дигитализацията на правосъдието; емоционална интелигентност, фокусирана върху съдебната емпатия. Ще анализираме горепосочените въпроси и ще предложим конкретни правила, които биха могли да бъдат признати за ценности на ЕС.

1. Концепцията за етичните измерения на трансграничното взаимно доверие

„Традиционно ролята на съдията е да прилага правото или да разрешава конфликти чрез изпълнението на закона“¹⁷. В този процес магистратите спазват етични стандарти и поддържат най-високо ниво на професионална компетентност за прилагане на националното право. По-сложно е за магистратите от ЕС да действат на наднационално равнище, когато е необходимо познаване на широкия обхват на законодателните инструменти на ЕС, Съвета на Европа, ООН, други двустранни или многостранни споразумения и да разчитат на сътрудничество със съответните чуждестранни партньори. Общите ЕПП могат да подобрят взаимното сътрудничество в ЕС, но засега има няколко принципа, малко съвети и обучения в тази насока. От друга страна, Съветът на ЕС

¹⁷ Работна група ЕМСС, Съдебна етика, Доклад 2009—2010 г., Принципи на съдебната етика, Ценности и Качества.

постоянно подчертава^{18,19}, както и понастоящем в Заключенията на Съвета „Насърчаване на обучението на съдебните специалисти“: „изграждането на обща европейска съдебна култура, основана на върховенството на закона, взаимното доверие и зачитането на основните права, както и на гарантиране правилното и еднакво прилагане на правото на ЕС и ефикасността и ефективността на трансграничните съдебни производства в ЕС“²⁰.

Към момента ЕС създава всеобхватна правна рамка в областта на съдебното сътрудничество по наказателни, граждански и търговски дела, произтичаща от принципа на взаимно признаване, основан на взаимното доверие, което от своя страна се развива чрез споделените ценности на държавите членки, така, че всеки орган да има увереност, че другите органи прилагат еднакви стандарти за защита на правата в своите съдебни системи. При прилагането на този принцип компетентният орган на държава членка изпраща съдебно решение или съдебен акт на компетентен орган в друга държава членка, който признава и изпълнява това решение като свое собствено. Обхватът на принципа на взаимно признаване зависи от доброто разбиране на различните национални правни системи; механизмите на ЕС за защита на правата на заподозрени и обвиняеми, пострадали и трети лица; както и общите минимални стандарти, постоянно интерпретирани от СЕС.

Специалистите от ЕС обаче посочват, че различни въпроси, особено от практическо или обичайно приложимо естество, могат да засегнат взаимното доверие. Ето защо е необходимо да се положат усилия за насърчаване и укрепване на това доверие чрез преодоляване на различията в прилагането на правото на ЕС, анализ на действителната степен на върховенство на закона и на областите с особена чувствителност по отношение на основните права, като например: условията на задържане, продължителността на предварителното задържане, правата на пострадалите и децата. Когато става въпрос за сложна ситуация, изискванията за ЕПП включват лоялност, ефективност и уважение. От магистратите от двете страни се очаква да спазват едно и също право, да се подчиняват на едни и същи принципи на ЕС и да работят за една и съща цел. Бързото изпълнение на

¹⁸ Заключения на Съвета относно „Насърчаване на взаимното признаване чрез укрепване на взаимното доверие“, ОВ С 449, 13.12.2018 г., стр. 6.

¹⁹ „Пътят напред в областта на взаимното признаване по наказателноправни въпроси“, Резултати от 3697-ото заседание на Съвета, Правосъдие и вътрешни работи, 6 и 7 юни 2019 г.

²⁰ Заключение на Съвета на ЕС 6926/21, 8 март 2021 г.

решенията е възможно с помощта на пряк контакт, разяснения и консултации, които са от жизненоважно значение за изграждането на взаимното доверие. В областта на трансграничните дела се поддържат спонтанни и конкретни отношения с колеги с еднакъв ранг от държавите членки на ЕС. Магистратите, участващи в тези преки контакти, стават част от общност, посветена на координирането на усилията, които следва да бъдат подходящи и зачитащи тяхната автономност и независимост.

Последната инициатива на ниво ЕС е Предложението за Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно компютризирана система за комуникация при трансгранични граждански²¹ и наказателни²² производства (система e-CODEX) и за изменение на Регламент (ЕС) 2018/1726²³. Регламентът ще бъде пряко приложим във всички държави членки и ще бъде задължителен. Той ще предвиди специално решение за трансграничния обмен на електронни съобщения и документи в конкретните процедури. Единственият, все още нерешен, въпрос, е дали тези иновации ще укрепят доверието между магистратите в различните държави членки. Отговорът активира допълнително съдържание на съдебните стандарти за ЕПП като уважение, лоялност, компетентност, мъдрост, усърдие, сътрудничество и комуникационни умения.

Предвиждаме хипотетично правило, което гласи: „Съдебните действия и отговорности при трансгранични производства следва да бъдат осъществявани в съответствие със защитата и укрепването на взаимното доверие между компетентните органи на държавите членки на ЕС“.

²¹ Приложим за 23 правни инструмента по граждански дела, като се започне с Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела и довършване на Директива (ЕС) 2019/1023 на Европейския парламент и на Съвета от 20 юни 2019 г. относно рамките за превантивно реструктуриране, опрощаването на задължения и лишаването от права и относно мерките за повишаване на ефективността на производствата по реструктуриране, несъстоятелност и опрощаване на задължения и за изменение на Директива (ЕС) 2017/1132 (Директива за реструктурирането и несъстоятелността).

²² Приложим за 20 правни инструмента по наказателноправни въпроси — Конвенция, съставена на основание член К.3 от Договора за Европейския съюз, относно екстрадицията между държавите членки на Европейския съюз (1996 г.) и [Предложение за Регламент (ЕС) относно европейските заповеди за предоставяне и за запазване на електронни доказателства по наказателноправни въпроси — в рамките на законодателния процес.

²³ Одобрен на 24.3.2022 г. от първото четене на ЕП, достъпно на адрес <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:32018R1726>.

2. Концепцията за съзнателен избор на човешко-магистратско електронно присъствие, при въздържане от увреждане на образа на правосъдието

Принципи като: обективност, справедливост, прозрачност, качество, откритост, доверие и сигурност в съдебната система, които не са изрично посочени в принципите от Бангалор, са били добавени към стандартите на ЕПП в повечето от изследваните страни. Основен възглед, възприет от държавите, е, че поведението на магистратите трябва да служи като пример за останалите членове на обществото. Повечето държави се опитват да създадат разпоредби относно електронното присъствие и включват примери за не/приемливи действия, свързани със свободата на словото и коментиране по важни социални проблеми; как и кои теми следва да бъдат обсъждани в интернет, без да се засяга доверието в съдебната система; с какви хора да не се сприятеляват в социалните медии и т.н. Правилата се поставят в различни части на кодексите, прикрепени към независимостта или интегритета, и не обхващат всички хипотези за упражняване на човешки права²⁴ от магистратите във виртуалното ежедневие. Понастоящем съществува селективна, фрагментирана и хаотична рамка, която обърква магистратите от ЕС за това какво е съвместимо с високата публична позиция и професионалната отговорност която имат, и какво не. Пред какви електронни предизвикателства и рискове сме изправени като млади магистрати?

2.1. Относими, дискутирани до момента, въпроси

Работата на магистрата изисква овладяване на множество качества, едно от най-необходимите от които е умението да не говори и да не се държи толкова свободно и спонтанно, колкото другите граждани. По-специално, магистратът трябва да се проявява по начин, който е в съответствие с достойнството на съдебната система, с пълно съзнание, че индивидуалното поведение винаги оказва пряко въздействие върху обществения образ на правосъдието. В чл. VI „Изразяване и контакти“ в своята Резолюция относно съдебната

²⁴ Член 8, 10 от ЕКПЧ

етика²⁵, ЕСПЧ изрично посочва как съдиите следва да спазват този принцип онлайн: „Те трябва да действат с най-голямо внимание, ако използват социалните медии“. Позволявайки на магистратите да използват Facebook, Instagram, Snapchat, TikTok и т.н., означава да им се даде възможност да упражнят правото си да общуват с приятели, те не са осъдени да живеят изолиран живот, напротив, такива ограничения ще намалят тяхната ефективност. На магистратите не е забранено да участват в социални мрежи онлайн, но те следва да проявяват сдържаност и предпазливост. Нужно е внимание, защото в днешно време всички ние сме твърде отворени за света. Социалните медии и пипалата им се разпространяват сред всички, и обещаната пълна сигурност и личен живот са очевидно недостижими. Всеки потребител на социални медии може лесно да разбере кой е харесал снимката Ви, кой е коментирал под нея, кои държави сте посетили и с кого. И още, много лесно да проследи какви са предпочитанията Ви за развлечения, тъй като във Вашия профил има специална категория за този вид данни. Начинът, по който се отпускате, може да разкрие връзки с определени хора. Конкретните места, които посещава даден магистрат, могат да се считат за знак за социален статус. Видимо е, как нашето присъствие в социалната мрежа може да ни отведе в много трудна ситуация. Но всяка монета има две страни и не можем да пренебрегнем факта, че използването на голямото разнообразие от мрежи, приложения и игри, е един от възможните начини за развлечение на магистратите. Количеството работа и многобройните крайни срокове със сигурност оказват влияние върху живота на магистратите, следователно те се нуждаят от достъпни инструменти за управление на стреса, натрупан от същността на работата. Ръководствата²⁶ се опитват да дадат изчерпателен обхват на рисковете, възможностите и да предложат незадължителни правила, i. a. да не се идентифицираме като магистрати; да разделим участието си в социалния медиен живот чрез разграничаване на личен профил от професионално ориентиран; да не разкриваме информация относно име, дата на раждане, местоположение, семейни отношения, информация за контакт, която може да постави под въпрос сигурността на нашия профил; да се въздържаеме от публикуване на реклами и политически послания, които могат да бъдат политически неправилни или пристрастни;

²⁵ ЕСПЧ, Резолюция относно съдебната етика (в сила от 1 септември 2021 г.), достъпна на адрес <https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts/complementarytexts&c>.

²⁶ Незадължителни насоки относно използването на социални медии от съдии, Глобална мрежа за съдебна интегритет и UNODC, 2018 г.; Практически насоки относно използването на социалните медии от съдиите: Контекст на Централна и Източна Европа, ноември 2019 г., CEELI; и т.н.

да гарантираме и спазваме задължението си да уважаваме достойнството, като се въздържаме от запазване на обидни и нетактични коментари и споделяне на неподходящи снимки.

2.2. Електронни предизвикателства извън обхвата на съществуващите препоръки

Въпреки, че не са обвързващи, съществуват някои ключови правила, които могат общо да ръководят електронното присъствие на магистратите. Но когато възникне ново социално явление, като пандемия или война, никой не е готов да реагира по подходящ начин. Социалните медии са първите и най-бързите, които дават глас на хората. По този начин социалните медии придобиват безпрецедентна власт над умовете и сърцата на големи маси хора. Магистрати със съвест, морал и ценности се чувстват длъжни да говорят открито. Но, следва да внимават за дезинформацията и манипулациите и да се въздържат от твърде бързо споделяне на мненията си, преди да са имали възможност да проверят фактите, които коментират, с официалните органи. Доверявайки се само на вътрешни чувства и емоции, магистратите рискуват да бъдат подведени и да станат невинни жертви на обстоятелствата. По време на пандемията от COVID-19 в Съединените щати бяха проведени дисциплинарни производства и коментари на съдии в социалните медии, например относно начина на съхранение на ваксините²⁷, бяха санкционирани. Проблемите на войната в Украйна също сблъскват по-младото поколение на ЕС с неизвестни провокации. Магистратите не могат да останат безразлични при вида на труповете на невинни хора — жертви на военна агресия в днешна Европа, като могат да подкрепят онлайн инициативи, да присъстват на събития и да даряват средства в подкрепа на бежанците. Тъй като поведението на магистратите служи за пример, следва да се насърчава ангажирането, организирането и участието в различни събития, свързани с опазването на околната среда, например намаляване на въглеродните следи, причинени от работата на съдебните системи. Когато обаче магистратите са изправени пред дела, свързани с публично изразена от тях позиция, която би могла да постави под съмнение тяхната безпристрастност, те трябва да се отведат от производството.

²⁷ Публично предупреждение по жалба № 07—2021 г., достъпно на адрес <http://www.courtswv.gov/legal-community/JICAdmonishments/2021/07-2021FCJudgeSallyJackson.pdf>.

Кампанийното събиране на гласоподаватели чрез социалните медии повдига някои въпроси, свързани с неравенството, причинено от комуникацията в социалните мрежи. Много съдебни органи се избират от свои колеги. Приемливо ли е с оглед повишаване или такъв избор да бъдат използвани социалните медии? Така не би ли бил дискриминиран един добър магистрат, който просто няма социален профил, за сметка на магистрат, който не е достатъчно компетентен за такава позиция, но има завидно електронно присъствие и незаслужено предимство? Друг аспект, доказан от примери от съдебната практика (от Израел, Швейцария), обобщени от Венецианската комисия²⁸, е че самият статут на приятел/последовател на Facebook/Instagram/Snapchat не е достатъчно основание, за да се изисква отвод.

Може ли да се счита, че онлайн запознанствата са неподходящи за магистрати? През последните две години единственият възможен начин на комуникация се случва чрез социалните мрежи и когато кръгът Ви приятели е скромен, оставате с единствената възможност да намерите някого там. Как можем да ограничим магистратите, когато те се борят да намерят любовта, забранявайки им използването на Tinder, Facebook запознанства и т.н.? Следва обаче да се отбележи, че електронното присъствие в такива мрежи трябва да бъде в съответствие с ЕПП.

В заключение, изграждането и ползването на нашите електронни личности изисква мъдрост, гъвкавост и опазване образа на правосъдието. Това би било улеснено чрез идентифициране на електронното присъствие в отделен набор от принципи, а не в подкатегории. Ето защо предвиждаме хипотетично правило, което гласи: „Магистратите не могат да бъдат лишавани *ab initio* от изобилието от възможности на платформите на социалните медии, които им позволяват да изразяват себе си, да обменят идеи, да предават послания или просто да поддържат връзки. Магистратите се подчиняват на изключително изискващата концепция на ЕПП и върховенството на закона, като отхвърлят всяка вероятна заплаха за тяхната непристрастност и независимост, в защита на обществения образ на съдебната власт“.

²⁸ Използване на социалните медии от съдии деонтологични правила или инструкции/съответна съдебна практика, CDL-PI(2019)003, Европейска комисия за демокрация чрез право, Страсбург, 29 април 2019 г., достъпен на адрес [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2019\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2019)003-e).

3. Концепцията за правилно отношение към въпроси на интегритета на съдебната система, основани на пола

Системата на правораздаване, функционираща по прозрачен и уважаван начин, и в служба на обществения интерес, е съществен елемент на съдебния интегритет. Корупцията и неравенството между половете са признати от международните органи за борба с корупцията като взаимно подсилващи се явления²⁹. Тези, които са най-уязвими, са поставени в положение, в което са най-слабо защитени и способни да устоят на корупционни искания. В рамките на съдебната власт не е проведено подробно проучване относно разпространението на проблеми по отношение на интегритета и свързани с пола. Информацията относно случаи на неправомерно поведение, жалби или дисциплинарни производства, често остава или поверителна, или трудно достъпна за публични източници. Магистратите, изправени пред дисциплинарни действия, могат да решат да подадат оставка, което възпрепятства или прекратява по-нататъшното предоставяне на информация относно предполагаемото нарушение. В днешно време полът често се използва като извинение за различно третиране на хората. Като продукт на своето общество правосъдната система може да отрази тези социални норми, поведение и съпътстващите го въпроси на интегритета, свързани с пола, като например неравномерното представяне на половете, стереотипите, дискриминацията по полов признак, сексуално изнудване, предубежденията, произтичащи от сексуален тормоз и други форми на неподходящо сексуално поведение. Безспорно е обаче, че нито един от тях не е съвместим с почтеността на съдебната власт³⁰. Съществуващите проучвания разкриват трайни и широко разпространени проблеми, свързани с пола, в обществото, в юридическата професия и в съдилищата. Сексуалното изнудване и сексуалният тормоз са поставени във фокуса на нашето проучване като по-често забелязвани злоупотреби в съдебната система.

²⁹ „Неравнопоставеността между половете поражда корупция, а корупцията има тенденция да изостря неравенството между половете“, ОССЕ, 10 декември 2021 г., на разположение на адрес <https://www.osce.org/files/f/documents/b/6/513490.pdf>.

³⁰ Свързани с пола проблеми на съдебния интегритет, UNODC, 2019 г., на разположение на адрес <https://www.unodc.org/ji/en/knowledge-products/gender-related-integrity-issues.html>.

3.1. Сексуалното изнудване (Sextortion)

Сексуалното изнудване (Sextortion) се възприема като форма на корупция и насилие, основано на пола. Sextortion е термин, използван от Международната асоциация на жените съдии, за да опише злоупотребата с власт с цел сексуална експлоатация. Това се случва, когато лице с поверена власт злоупотребява с тази позиция, за да получи сексуална услуга в замяна на услуга или облага, които са в рамките на неговите правомощия да предостави или възпре. Sextortion е корумпирано поведение, при което валутата е секс и сексуално поведение, включващо принудително *quid pro quo* (това за онова). Отговорността винаги е върху участникът, който злоупотребява с поверената му власт, а транзакционният аспект се добавя към срама, страха и невидимостта, като прави жертвата да изглежда „съучастник“. Сексуалното изнудване е нарушение на правата на човека и злоупотреба с власт³¹. Такива нарушения се наблюдават в развиващите се и в напредналите страни. Налице е злоупотреба с власт или позиция, по същество целяща да експлоатира някой, който е уязвим или зависим от тази власт. Извършителите могат да варират от съдии, прокурори, държавни служители, учители, лекари и от всички професионални области. От първостепенно значение е преосмислянето на въпроса за съгласието, съобразявайки дисбалансът на сили, присъщ на сексуалното изнудване чрез злоупотребата на оправомощения орган. Самото съгласие е отличителен елемент, разграничаващ сексуалното изнудване от други форми на сексуален тормоз и злоупотреба, характеризиращи се с използване на физическо или психическо насилие³². Личността, която изисква или приема сексуалната услуга, трябва да предложи нещо в замяна. Актът става транзакционен, защото има за последица да направи жертвата съучастник. Транзакционният аспект до известна степен легитимира в очите на извършителя получените сексуални услуги, вероятно и в очите на жертвата. Като направи предоставящия сексуални услуги съучастник, и чрез използване на аргумент *quid pro quo* вместо физическа принуда, деецът минимизира риска да бъде докладван. В отговор на тези предизвикателства, може да се обмисли предоставянето на достъпни, финансово

³¹ Åsa Eldén, Dolores Calvo, Elin Bjarnegård, Silje Lundgren и Sofia Jonsson, Sextortion: Корупция и насилие, основано на пола, юни 2020 г., на разположение на адрес https://eba.se/wp-content/uploads/2020/11/Sextortion_webb.pdf.

³² „Наименование, порицаване и прекратяване на sextortion“, IAWJ, 2012 г., достъпно на адрес https://www.unodc.org/res/ji/import/guide/naming_shaming_ending_sexortion/naming_shaming_ending_sexortion.pdf.

приемливи, безопасни, поверителни, ефективни и съобразени с пола механизми за съобщаване. Специфичните предизвикателства, пред които са изправени жените в ЕС при докладването на сексуалното изнудване като корупция, са отчетени в Директивата на ЕС за защита срещу подаването на сигнали за нередности³³. Насърчаването на механизмите за докладване е стъпка напред, но е обосновано и включването на изрична забрана в кодексите на ЕПП.

3.2. Сексуален тормоз

Правното понятие за сексуален тормоз е развито, i. a. в Директива 2004/113/ЕО³⁴, като „ситуация, при която нежелано поведение от сексуално естество, което е изразено физически, словесно или по несловесен начин, има за цел или за резултат да накърни достойнството на дадено лице и да го постави в заплашващо, враждебно, унижително, оскърбително или обидно положение.“. Сексуалният тормоз като форма на насилие срещу жени и момичета, и като най-крайната, съществуващата все още, форма на дискриминация, основана на пола, е осъден в ЕС³⁵. СЕС подчертава, че установяването на поведение, което може да представлява сексуален тормоз, съответства на цел от общ интерес³⁶. Сексуалният тормоз може да включва широк спектър от поведение и други практики от сексуален характер, като коментари със сексуално съдържание, физически контакт, сексуално посегателство, неподходящи шеги или покани. Извършителите могат да са много различни, колеги, подчинени, трети страни. Независимо от формата, която може да приеме, такова нежелано поведение винаги има вредни последици за лицето, което го преживява в условия на опасна и враждебна работна среда, водещо до физическа или психологическа травма. Последващата виктимизация за жертвата може да възникне под формата на обвинения от семейството, приятелите и връстниците. В доктрината³⁷ се

³³ Директива (ЕС) 2019/1937 от 23 октомври 2019 г. относно защитата на лицата, които подават сигнали за нарушения на правото на Съюза, ОВ L 305/17.

³⁴ Директива 2004/113/ЕО от 13 декември 2004 г. относно прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги, ОВ L 153M, стр. 294—300.

³⁵ Резолюция от 26 октомври 2017 г. относно борбата със сексуалния тормоз и сексуалното насилие в ЕС (2017/2897/(RSP)), ОВ С 346, стр. 192.

³⁶ Съд на ЕС, решение от 4 април 2019 г., OZ/Европейска инвестиционна банка, C-558/17, ECLI:EU:C:2019:289, стр. 66.

³⁷ Panagiota Petroglou, Сексуален тормоз и тормоз, свързани със секс на работното място: време е за нова директива, основаваща се на оправдателните мерки в областта на равенството между половете в ЕС —

предлага нова директива относно сексуалния тормоз и тормоза, свързан със секс на работното място. Акцентът е поставен върху превантивните мерки, заедно с мерки за намеса и рехабилитация, включително вътрешни процедури, прилагане на принципите на неприкосновеност на личния живот, поверителност и безпристрастност и зачитане на правата на за Забраната на подобна нередност в кодексите на ЕПП не е изолирано понятие съобразявайки Съвместната декларация относно тормоза, подписана на 08.03.2018 г. от ръководителите на агенции на ЕС, в т.ч. FRA, CEPOL, ЕВРЮСТ, за нулева толерантност към сексуалния тормоз³⁸.

Обсъжданите форми на натиск, основан на пола, могат да повлияят както на проявленията на съдебната власт извън и към обществото, и да подкопаят нейния авторитет, така и вътрешно, да увредят самата човешка структура на системата. От този аспект съществуващите кодекси не изясняват и регулират надлежното поведение. Една значима форма на предотвратяване и недопустимост на такива нарушения може да бъде хипотетично правило, което гласи: „ЕПП на магистратите изключва съществуването и изразяването на корупционни и обидни подбуди, основани на пола, които могат да засегнат вътрешната и външната цялост на съдебната власт“.

преглед на европейското законодателство в областта на равенството. 2, 2019 г., на разположение на адрес https://www.migpolgroup.com/wp-content/uploads/2019/11/EELR-2019-02_WEB.pdf.

³⁸ Ръководители на агенции на ЕС, 8 март 2018 г., на разположение на адрес <https://www.eurojust.europa.eu/news/joint-declaration-harassment>

4. Концепцията за преодоляване на „смразяващия ефект“ и последиците за магистратите, които се осмеляват да „изсвирят“³⁹ в съдебната система

Пресечната точка между тези привидно различни проблеми е обикновеният магистрат, „един срещу системата“, който не би посмял да разкрие нарушенията, извършени от неговите колеги, с оглед на това, което се случва с онези, които си позволяват да говорят.

В този контекст, що се отнася до подаването на сигнали за нередности, и с цел установяване и поддържане на независимостта на съдебната власт и свободата на изразяване, „смразяващият ефект“ е обсъждан в две ключови решения на ЕСПЧ по дела Кővesi срещу Румъния⁴⁰ и Мирослава Тодорова срещу България⁴¹. Жалбоподателите са били водещи магистрати в своите страни. Те многократно са изразявали критики към съдебната система от строго професионална гледна точка. ЕСПЧ констатира нарушения на техните права и отрицателно въздействие сред съдебните органи. Преждевременното прекратяване на мандата на Кьовешки като главен прокурор на Националната дирекция за борба с корупцията от президента на Румъния е имало „смразяващ ефект“ с цел да обезкуражи не само нея, но и други магистрати да участват в бъдеще в публични дебати по законодателни реформи и въпроси, свързани с независимостта на съдебната власт. Съдия Тодорова била председател на основното професионално сдружение на съдиите. Нейната роля и дълг са се състояли основно в защита на професионалните интереси на членовете на тази организация, i. a. чрез публични изявления относно функционирането на съдебната система и необходимостта от реформи. Критичните ѝ позиции по отношение на начина, по който съдебният съвет и правителството управляват и организират съдебната система, безспорно са били от обществен интерес. ЕСПЧ преценява, че дисциплинарното наказание, наложено първоначално на съдия Тодорова, а именно уволнението, е особено тежко и се възприема от трети лица като нарушение на свободата на изразяване на жалбоподателя и нарушение на независимостта на съдебната власт.

³⁹ Ръководители на агенции на ЕС, 8 март 2018 г., на разположение на адрес <https://www.eurojust.europa.eu/news/joint-declaration-harassment>

⁴⁰ ЕСПЧ, решение Кővesi срещу Румъния, жалба № 3594/19, решение от 5 май 2020 г. Всички решения на ЕСПЧ са достъпни на адрес <https://hudoc.echr.coe.int/>.

⁴¹ ЕСПЧ, Тодорова с/у България, жалба № 40072/13, решение от 21 октомври 2021 г.

Нейното освобождаване и незабавното изпълнение на тази санкция за около една година, безспорно са имали „смразяващ ефект“ върху нея и върху други съдии, възпиращ ги да изразяват критични мнения относно независимостта на съдебната власт.

Магистратите, които подават сигнал, често са изправени пред безразличие, враждебност или, по-лошо, отмъщение, независимо дали съобщават притесненията си в рамките на съдебната власт на подходящ орган, или правят публични разкрития. Заради това, за да постигне целите, заложи в основните принципи, съдебната власт следва да обезпечи приемането на ефективни, надеждни и независими политики за подаване на сигнали за нередности за магистратите. Подобен механизъм ще допринесе не само за утвърждаването на върховенството на закона, но и за укрепването на общественото доверие в съдебната система. Директива 2019/1937 е инструментът на ЕС, който може да окаже пряко влияние върху този процес. За да попадне в обсега на законова защита на подаването на сигнали за нередности, лицето, което оповестява информация, трябва разумно да вярва в два елемента: че действа в обществен интерес⁴² и добросъвестно⁴³. Директивата предвижда създаването на надеждни механизми за вътрешно докладване, въпреки това лицата, сигнализиращи за нередности, могат да насочат въпроса директно навън, ако смятат, че вътрешният канал е компрометиран. Самоличността или каквато и да е информация, свързана с лицето, сигнализиращо за нередности, не следва се разкрива на никого извън упълномощения екип без изрично тяхно съгласие. Всички лични данни на сигнализиращия за нередности, трябва да се обработват в съответствие с Общия регламент относно защитата на данните. Директивата има за цел да приведе всички национални рамки в съответствие с правата на лицата, подаващи сигнали за нередности, и предлага минимално равнище на защита, което е уеднаквено в целия ЕС, оставяйки на държавите членки да разширят определението за случаи на подаване на сигнали за нередности, които отговарят на условията за правна защита. С цел утвърждаване върховенството на закона и постигане промяна в културата в рамките на съдебната система, от съществено значение е държавите членки да изпратят недвусмислено

⁴² Понятието „обществен интерес“ обикновено се разбира в цяла Европа като отнасящо се до благосъстоянието или благосъстоянието на широката общественост или обществото. Съвет на Европа CM/Rec(2014)7 относно защитата на лицата, подаващи сигнали за нередности.

⁴³ Дадено лице трябва разумно да вярва, че оповестяването има тенденция да показва минали, настоящи или вероятни бъдещи нарушения на работното място.

послание към магистратите да действат правилно и с голямо внимание по отношение на докладваната информация. Следва да се изясни, че практиките на отмъщение или виктимизиране на лицата, подаващи сигнали за нередности, са несъвместими с едно демократично общество. Високо равнище на защита за лицата, които „подават сигнал“, може да бъде постигнато чрез приемане на съответни законодателни мерки. Включването на изричен принцип, който доразвива идеите на Бангалор в кодексите на ЕПП на магистратите, би било от съществено значение. Предвиждаме хипотетично правило, което гласи: „За да се изкоренят отрицателните последици върху обществените интереси и образа на правосъдието, от магистратите се очаква да действат добросъвестно, когато докладват за нарушения. Следва да се предоставят възможности, включително поверителност, вътрешни и външни канали, неутрални съветници и защита от всякакви форми на ответни действия с цел отмъщение или виктимизация“.

5. Концепция за прилагането на технологии, изкуствен интелект и дигитализация на правосъдието, синхронизирани с общите принципи, основните права и стандартите за качество

Бързото развитие на технологиите в днешно време може да има както положително, така и отрицателно въздействие върху съдебната система. От една страна, инструментите на изкуствения интелект (ИИ) могат точно да предскажат 79 % от решенията на ЕСПЧ⁴⁴. От друга страна, такива инструменти могат да създадат безпрецедентни предизвикателства, като например, т. нар. „дълбок фалшификат“⁴⁵. Традиционно консервативната съдебна система внимателно наблюдава тази експлозия на иновациите. Същите са приветствани, когато водят до ефективни решения, които ускоряват и улесняват работата на магистратите. Но иновациите могат да бъдат и объркващи, когато сблъскват магистратите с възможностите за профилиране, за лишаване от идентичност чрез преобладаващата съдебна практика и дори за замяната им в процеса на постановяване на решение. Трудно е да се разработят правата на гражданите на ЕС, произтичащи от новите технологични решения. Следва да се определят и обмислят етичните проекции от използването на такива инструменти. Процесът започна с Европейската етична харта за използването на изкуствен интелект в съдебните системи и тяхната среда⁴⁶.

5.1. Плюсове

Инструменти за: търсене, анализ, обработка на съдебната практика; попълване на формуляри/удостоверения в областта на съдебното сътрудничество; интерпретиране на доказателства чрез криминалистични изследвания; машинен превод и преобразуване на текст/реч, имат добавена стойност за ефективността, справянето със сроковете и стреса, адаптирането на съдебните карти и намаляване броя на магистратите в ЕС. Пандемията от COVID-19, която прехвърли почти всички съдебни производства на различни онлайн

⁴⁴ Предвиждане на съдебните решения на Европейския съд по правата на човека: перспектива за обработка на естествен език, 2016 г., <https://peerj.com/articles/cs-93/>

⁴⁵ Deepfakes (портманто на „дълбоко обучение“ и „фалшиво“) са синтетични медии, в които човек в съществуващо изображение или видео се заменя с нечие друго подобие. Актът на фалшифициране на съдържание не е нов, но дълбоките фалшификати използват мощни техники от машинното обучение и изкуствения интелект, за да манипулират или генерират визуално и аудио съдържание с висок потенциал за измама.

⁴⁶ Европейската комисия за ефикасност на правосъдието (CEPEJ) на Съвета на Европа, 3—4 декември 2018 г., на разположение на адрес <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>

платформи и чрез видеоконферентна връзка осигури съдебните заседания⁴⁷, даде ново усещане за неотложността на цифровизацията. Законодателите на ЕС работят интензивно по набора от правни инструменти за хармонизирани правила за справедлив достъп, използване на данни, ИИ, структурата и функционалностите на e-Codex, единния пазар на цифрови услуги. Технологичните лаборатории разработват нови специфични инструменти, основани на „дълбоко обучение“, „естествен език“, алгоритми, насочени към оценка на надеждността на свидетелите, пълна идентификация на физическо лице или превозно средство, оценка на риска от рецидив, прогнозиране на престъпления и превенция.

5.2. Минуси

Липсата на правни експерти, които биха имали решаващ принос в екип с програмистите, отваря вратата за несъзнателни предубеждения по отношение на пол, раса, възраст, социален статус и т.н., включени в програмния код. Анализирането на ефекта на „черната кутия“ е по-скоро невъзможно, без да се знаят данните и приложеният алгоритъм. Законодателите на ЕС полагат оптимални усилия за установяване на оценка на качеството и риска в етиката по подразбиране и етиката при проектирането за създателите на софтуер. Но как магистратите могат да се справят с това непроверимо решение на софтуера? Един „дълбок фалшификат“ представя предизвикателства дори по дела, свързани с правата върху интелектуалната собственост⁴⁸. Разкрити са неблагоприятни въздействия върху сърцевината на съдебната система: „профилиране на магистрати“ от страните и упражняване на влияние върху вътрешното убеждение на магистрата от данните на съдебната практика.

Технологичното развитие, изкуственият интелект и новите процесуални модели оказват влияние върху магистратите да прилагат правото на ЕС в сложната среда на

⁴⁷ Предоставяно преди това като инструмент за трансгранично сътрудничество, например във Втория допълнителен протокол към Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси (СЕ, 1959 г.), Конвенция 2000 (ЕС), Директива 2014/41 относно ЕЗР и др.

⁴⁸ Световната организация за интелектуална собственост (СОИС) публикува през декември 2019 г. „Проект на документ за въпроси относно политиката в областта на интелектуалната собственост и изкуствения интелект“. Проектът съдържа въпроси за дълбочинни фалшификати по отношение на правата върху интелектуалната собственост и ги разглежда в два въпроса: 1. „Тъй като дълбоките фалшификати се създават въз основа на данни, които могат да бъдат обект на авторско право, на кого следва да принадлежат авторските права върху дълбоки фалшификатите?“ и 2. „Трябва ли да има система за справедливо възнаграждение за лицата, чието подобие и изпълнения се използват в дълбоки фалшификати?“

„права на човека от Трето поколение“⁴⁹. Появява се нов вид правосъдие, в което технологията е средство, обект и източник на нови права на човека, които трябва да бъдат защитени от класическите и съвременни правни инструменти. Важността от правилен баланс ни кара да предложим ново хипотетично правило, както следва: „Иновациите трябва да се прилагат под строг контрол от магистратите, за да се осигури прозрачен, ефективен и ориентиран към човека подход, който да бъде в съответствие с основните права и процесуални гаранции за предоставяне на правосъдие с високо качество“.

⁴⁹ Правото на: достъп до информация, да бъдеш забравен, да бъдеш чул от човека оператор/съдия, достъп до интернет, здравословна околна среда, права за комуникация и комуникация, групови и колективни права и др.

6. Концепцията за емоционална интелигентност, фокусирана върху съдебната емпатия.

За разлика от обсъжданите дотук, т. нар. „твърди“ съдебни умения, бихме искали да се съсредоточим върху „съдебната емпатия“ в рамките на високо специализираното измерение на „професията съдия“.

6.1. За и против емпатията

Като „емпатия“ обикновено се определя способността да усещате емоциите на другите хора, съчетана със способността да си представяте какво някой друг може да мисли или чувства. Диференцирани са два вида емпатия: „Афективна емпатия“, отнасяща се до усещанията и чувствата, които получаваме в отговор на емоциите на другите, и „Когнитивна емпатия“, отнасяща се до способността ни да идентифицираме и разбираме емоциите на други хора⁵⁰. Някои аспекти на емпатията могат да бъдат проследени до огледалните неврони, реагиращи по един и същ начин когато наблюдаваме някой друг да извърши действие и ако сами извършим това действие⁵¹. Проучване открива доказателства за генетична основа за емпатия, други изследвания показват, че хората могат да подобрят или ограничат естествените си способности да я проявяват⁵².

Как може един магистрат да се научи да бъде по-съпричастен? Първоначалната стъпка за овладяване на тези овластяващи умения е да признаем, че всички сме пристрастни. Следва преодоляването на това и приближаването към хората по начин, включващ внимателен подбор на думи и действия, особено в пряката комуникация. Емпатията е и мощен инструмент за разкриване на това, което стои зад поведението. Поглеждането през очите на другия дава на магистратите златната възможност да практикуват тези „меки“ (неюридически) умения и да регистрират всеки един детайл, всеки малък жест, фина мимика или деликатно трепване на гласа. Ако магистратите овладеят подобно умение, е много вероятно бързо и лесно да изградят вътрешно си

⁵⁰ Christine L. Cox и други, „Балансът между чувството и знанието: афективната и когнитивната емпатия се отразяват в присъщата функционална динамика на мозъка“, 7(6), Social Cognitive Affective Neuroscience (2012), при 727—737, на разположение на адрес <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3427869/>

⁵¹ Jason Marsh, Дават ли ни огледалните неврони емпатия? (2012), достъпен на https://greatergood.berkeley.edu/article/item/do_mirror_neurons_give_empathy

⁵² Jason Marsh, Безкористният ген? (2009 г.), на разположение на адрес https://greatergood.berkeley.edu/article/item/the_unselfish_gene

убеждение. Това несъмнено ще доведе до улесняване на преценката по делата, не само в последния етап на процедурата, но и в междинните етапи. Все пак, да потъваш и усещаш емоциите на другите има и тъмна страна. Възможно е дори да доведе жестокост, агресия и дистрес в личния Ви живот. За да се избегнат подобни случаи, магистратите следва да създадат и правилно да прилагат характерен „самозащитен филтър“, така, че техният вътрешен свят да остане безопасен и съхранен. Можем да заключим, че тези, които обичайно приоритизират емоциите на другите над собствените си, са по-податливи на тревожност или депресия. Независимостта и обективността са застрашени, когато магистратите са подчинени на външно влияние, водещо до искане за оттегляне от делото. Стина Бергман Бликс, изучавала съдебни производства в Швеция⁵³, заключава, че хората са склонни да съчувстват на хора, които са подобни на тях. „Ако магистратите не се замислят за проявленията на своята емпатия, рискуват да бъдат предубедени от спонтанно настройване към едната страна, а не към другата“⁵⁴. Твърди се, че амигдалата, набор от неврони, включени в лимбичната система, отговорна за обработката на емоциите и страха, оценява нивата на емпатия. Мозъкът различава членовете на групата и извън групата, и по-голямо активиране на амигдалата възниква, когато хората видят страх и болка в лицата на собствената си група. Важно е да се има предвид в контекста на определянето на наказанията, тъй като за средностатистическия бял съдия може да бъде по-трудно да съчувства на цветнокож обвиняем, отколкото на бял⁵⁵. Мъжете съдии, които имат дъщери са по-способни да виждат нещата от гледна точка на жената и да дават повече вяра на претенциите им, за разлика от тези без дъщери. Колкото и интригуващо да изглежда, хората, които са по-привлекателни получават по-ниски наказания от по-малко привлекателните хора. От решаващо значение е да се изясни, че магистратите биха могли да изключат пристрастията си, като им обърнат по-голямо внимание. Проучване по време на избухването на COVID-19 показва, че нивата на съпричастност могат да се колебаят в зависимост от тревожността, свързана с риска от смърт, и това би могло да модулира про-

⁵³ „Емоции в Съда“ (2012—2016 г.), финансиран от Шведския съвет за научни изследвания (VR) и от Шведския научноизследователски съвет за здраве, трудов живот и благосъстояние (FORTE), и е направен в сътрудничество с Åsa Wettergren от университета в Гьотеборг.

⁵⁴ Jill Suttie, имаме ли нужда от повече емпатични съдии? (2016 г.), на разположение на адрес https://greatergood.berkeley.edu/article/item/do_we_need_more_empathic_judges

⁵⁵ Warren Cormack, „Преоценка на дебата за съдебна съпричастност: Как емпатията може да наруши и подобри наказателните присъди“, 47, 3, специален брой, член 3, преглед на правото на Мичъл Хамлайн (2021 г.), достъпен на <https://open.mitchellhamline.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1264&context=mhlr>

социална готовност. Възприеманият риск може да бъде относим към индивида, свързан със собственото здраве и оцеляване, но може да бъде насочен към трети страни, възприятието да си опасност за обществото, може да бъде изпитано както от заразени, така и от незаразени индивиди⁵⁶. Емпатията на магистрата може да помогне и на децата, ангажирани в съда, да разберат себе си⁵⁷ и да могат по-добре да отговорят. Признаването и оценяването на чувствата на детето е мощен начин за свързване и решаване на делото не само бързо, но и обосновано. Когато децата се чувстват разбрани и подкрепени, те са по-склонни да останат мотивирани и концентрирани по време на заседанието⁵⁸. На следващо място, хората с физически увреждания все още са възприемани като осакатени или в неравностойно положение от сегашните младежи. Хората с увреждания трябва да бъдат третираны еднакво, което трябва да бъде очевидно по време на заседанията.

6.2. Съдебна емпатия

През 2009 г. президентът Обама каза на американците, че смята емпатията за важно качество за един съдия. Специфичният характер на комуникацията в съдебната зала подчертава значението на концепцията за емоционална интелигентност. Емпатията не е регламент, който трябва да се спазва, а етична ценност, свързана с ЕПП. Разчитайки на „самозащитния филтър“, магистратите биха се предпазили от риска да бъдат удавени от болка, страх и несигурност, когато попаднат в истински съпричастно състояние, премахвайки предварително семена на „прегарянето“. Спешно е магистратите да получат отговор дали позволяването на останалия свят да види личните им чувства ги прави да изглеждат доста крехки или им придава образ на притежавано благородство на духа⁵⁹. Най-вероятно голата истина е различна за всеки магистрат, в зависимост от много фактори като лични черти, пол, възраст, социален фактор и т.н. Разнообразието от възможни

⁵⁶ Nicola Grignoli et al., „Влияние на Разположението на емпатията и възприемането на риска върху психологическото въздействие на блокирането по време на избухването на пандемията от коронавирусната болест“, Front. Public Health (2021 г.), достъпно на адрес <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2020.567337/full>.

⁵⁷ Amanda Morin, Какво е самосъзнание? достъпно на <https://www.understood.org/en/articles/the-importance-of-self-awareness>.

⁵⁸ Kate Kelly, *Защо децата, които се учат и мислят различно, трябва да останат мотивирани*, достъпно на адрес <https://www.understood.org/en/articles/the-importance-of-staying-motivated-for-kids-with-learning-and-thinking-differences>.

⁵⁹ Трогателният поглед на кралицата, разтърсваща сълзи от очите ѝ по време на мемориала, белязана от една година след смъртта на принц Филип през април 2021 г., все още се обсъжда, тъй като емоционалната реакция на лицето, стоящо на върха на йерархията в Обединеното кралство, се счита за твърде крехка.

отговори оправдава намесата в кодексите за ЕПП. Предвиждаме ново хипотетично правило, което гласи: „Магистратите следва да подобряват уменията си да идентифицират, разпознават и уважават емоции, чувства и мисли, важни за процеса на предоставяне на правосъдие, и да защитават баланса между индивидуалните интереси и обществените очаквания за справедливост“.

III. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ

1. Хармонизирани стандарти за ЕПК бяха подробно обсъждани през годините и все още идеята остава практическа утопия. Могат ли съвместните ни усилия да поставят под въпрос статуквото и да доведат до единни правила за всички магистрати от ЕС? Вярваме, че това е постижима цел. За да инициираме дебат, ние се осмеляваме да разкрием неразглеждани теми и да предложим хипотетични етични стандарти.

2. Предлагаме създаването на платформа за съдебна етика. Тя ще включва: международни източници на ЕПП; Атлас на разпоредбите на ЕПП на държавите членки на ЕС; база данни с възможност за търсене на европейска и национална съдебна практика; тестове за самооценка; етични теми. Тя ще служи и като дигитално пространство за изграждане на общност за обсъждане развитието на ЕПП, което ще позволи на всеки магистрат да участва, да повдига въпроси и да предлага решения.

3. Представяме си тази Съдебна Етична Платформа като жив организъм, нашият чинар (от началото на текста), който на този етап се е превърнал в дигитален инструмент, способен да се разклонява и расте безкрайно във времето и пространството. Естеството на проблемите, които свързват дървото на Платон с нашите проблеми днес, е същото, но ние разбираме, че след класическата античност, цивилизацията и технологичното развитие са ни снабдили с по-добри инструменти за решаването им.